ՀՏԴ 809.198.1.

Լրագրություն

Նունե ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ
ԱրՊՀ ակ.Ս.Աբրահամյանի անվ. հայոց լեզվի ամբիոնի դոցենտ, բ.գ.թ.
E-mail: khachatryannune06@asu.am

Վեհանուշ ՍԱՐԳՍՅԱՆ
ԱրՊՀ ակ.Ս.Աբրահամյանի անվ. հայոց լեզվի ամբիոնի ավագ դասախոսի պաշտոնակատար
E-mail: sargsyanvehanush06@asu.am

ԱՎԵԼՈՐԴԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԶԼՄ-ՆԵՐՈՒՄ

Մեր հոդվածում քննում ենք մերօրյա զանգվածային լրատվամիջոցներում գործածվող ավելորդաբանությունները:

*Ձևավորվել է ավելորդությունների մի շարք, որը հարիր չէ արդի հայերենի կանոններին, հայ մարդու լեզվամտածողությանը: Ավելորդաբանությունը նույն նախադասության մեջ նույնիմաստ կամ իմաստով համընկնող բառերի կից գործածությունն է, որը սխալ է: Կողք կողքի գործածվում են **գաղափարակից** և **համախոհ**, **լիիրավ** և **իրավունք**, **միայն** և **միակ**, **ոմն** և **մեկը**, **առանցքային հիմնախնդիրներ**, **ստանձնած հանձնառություններ**, **դասալքել շարքերը**, **հանգանակություն հավաքել**, **հազվադեպ պատահել**,**ետ ընկրկել**, **ետ նահանջել** և այլ կապակցություններ:*

*Նույն նախադասության մեջ որևէ հասկացություն տարբեր ձևավորումով հաճախ անտեղի կրկնվում է: Շատ դեպքերում ավելորդ են այն միավորները, որոնց իմաստն արտահայտում են արդեն իրենց հետ գործածված բառերի մասնիկները, բաղադրիչները: Ինչպես՝**առաջինը նախահարձակ** լինել (նախահարձակ բաղադրիչի նախ- մասնիկը բառին տալիս է առաջին, նախապես իմաստը,ուստի սխալ է այս բառերի՝*

առաջինը նախահարձակ *լինել, միաժամանակյա գործածությունը),* ***նախօրոք կանխազգալ, վաղօրոք կանխորոշել, փոխպայմանավորված միմյանցով, փոխադարձաբար միմյանց*** *օգնել,* ***շատ համապարփակ, ամենից ավելի քաջատեղյակ, գործընթացը ընթացքի մեջ, հետ համատեղ , բազմազան ձևեր,_հրատապ կերպով, խստիվ ձևով*** *և այլն:*

Հաճախ սխալմամբ համատեղ գործածվում են համանիշ բառեր: Մերժելի է ***հենց*** *և* ***թե չէ, նույնիսկ*** *և* ***անգամ, էլ, նաև*** *և* ***նույնպես ,ոնց որ*** *և* ***պես*** *բառերի միաժամանակյա կիրառությունը ,որովհետև դրանք նույն իմաստն են արտահայտում:*

Խոսքում գործածվող ավելորդ բառերը ,իմաստային ու ոճական որևէ դեր չունենալով, ծանրաբեռնում են խոսքը,առիթ տալիս իմաստային անճշտությունների :

Բանալի բառեր՝ *ավելորդաբանություն, բառաձև, նախադասություն, կապակցություն, համանիշ, նույնիմաստ, համատեղ գործածություն, համարժեք բառեր,իմաստային անճշտություններ, քերականական ձևեր:*

Н.Хачатрян, В.Саргсян

ПЛЕОНАЗМ В СРЕДСТВАХ МАССОВОЙ ИНФОРМАЦИИ (СМИ)

В статье рассматриваются излишества (лишние слова), используемые в современных средствах массовой информации (СМИ). Образовался ряд лишних слов, не укладывающихся в правила современного армянского языка и языкового мышления армянина. Плеоназм — это использование слов, имеющих одинаковое значение в одном и том же предложении, что является изначально неправильным. Параллельно используются такие слова как: единомышленник и единомышленный, полноправный и право, только и единственный, некоторые и один, ключевые проблемы, взятые на себя обязательства, покинуть ряды, сбор средств, редко случается, отступить и другие словосочетания.

В одном и том же предложении какое-то понятие необоснованно повторяется в разной формулировке. Часто это становится излишним употреблением разных суффиксов и префиксов.

Таких, как быть первым в преднападении (предпричастие преднаступательного компонента придает слову значение первый, заблаговременно, поэтому неправильно употреблять эти слова - быть первым в преднападении, одновременно), заранее предвидеть, заранее предопределить, взаимообусловленные друг другом, взаимопомощь друг другу, очень всесторонние, наиболее информированные, происходящие процессы, все вместе, в различных формах, в срочном порядке, в строгой форме и т. д.

Часто ошибочно вместе используются синонимичные слова. Недопустимо одновременное употребление именно и или нет, также и даже, так как и также, как бы и так, потому что они выражают одно и то же значение.

Лишние слова, используемые в речи, не имея какой-либо смысловой и стилистической роли, обременяют речь, дают повод для семантических неточностей.

Ключевые слова: *плеоназм, слово форма, предложение, сочетание, синоним, совместное употребление, эквивалентные слова, семантические неточности, грамматические формы.*

N.Khachatryan, V.Sargsyan

PLEONASM IN THE MASS MEDIA

Our article examines the excesses (extra words) used in modern mass media. A number of excesses have been formed that do not fit into the rules of the modern Armenian language and the linguistic thinking of the Armenian. Pleonasm is the use of words that have the same meaning in the same sentence, what is initially considered wrong. Such words are used in parallel, as: like-minded and like-minded, full-fledged and right, only and the only one, some and one, key problems, commitments, leave the ranks, fundraising, rarely happens, retreat and other phrases.

In the same sentence, some concept is unreasonably repeated in different formulations. This often becomes an unnecessary use of different suffixes and prefixes. Such as being the first in a pre-match (the part of the pre-offensive component gives the word the meaning of the first, in advance, therefore it is wrong to use these words - to be the first in a pre-match, at the same time), to anticipate in advance, to predetermine in advance, mutually conditioned by each other, mutual assistance to each other, very comprehensive, most informed, ongoing processes, all together, in various forms, in urgent form, in strict form, etc. Synonymous words are often mistakenly used together. It is unacceptable to

use and or not at the same time, also and even, since and also, as if and so, because they express the same meaning.
Superfluous words used in speech, without having any semantic and stylistic role, overload speech and give rise to semantic inaccuracies.
Key words: *pleonasm,word form, sentence, connection synonym, common usage, equivaient words, semantic inaccuracies, grammatical forms.*

Զանգվածային լրատվամիջոցներում և հատկապես մամուլում արտացոլվում են լեզվի արդի վիճակը, նրա փոփոխությունների ընթացքը, զարգացումը: Մերօրյա մամուլի էջերում հաճախադեպ են ավելորդաբանությունները:

Ավելորդաբանությունը նույն նախադասության մեջ նույնիմաստ կամ իմաստով համընկնող բառերի կից գործածությունն է, որը սխալ է:

Գրավոր և բանավոր խոսքի մեջ հաճախ են կողք կողքի գործածվում համարժեք բառեր: Նույն նախադասության մեջ համարժեք բառերի համատեղ գործածությունը տրամաբանորեն ավելորդ է և, հետևաբար, մերժելի: Ձևավորվել է ավելորդությունների մի շարք, որը հարիր չէ արդի հայերենի կանոններին, հայ մարդու լեզվամտածողությանը:

Կողք կողքի գործածվում են **գաղափարակից** և **համախոհ**, **լիիրավ** և **իրավունք**, **միայն** և **միակ**, **ոմն** և **մեկը**, **առանցքային հիմնախնդիրներ**, **ստանձնած հանձնառություններ**, **դասալքել շարքերը**, **հանգանակություն հավաքել**, **հազվադեպ պատահել**, **ետ ընկրկել**, **ետ նահանջել** և այլ կապակցություններ:

Նույն նախադասության մեջ որևէ հասկացություն տարբեր ձևավորումով հաճախ անտեղի կրկնվում է: Օրինակ. *Հանդիպել է* ***գաղափարակից համախոհների*** *հետ*: Այստեղ *գաղափարակից* և *համախոհներ* բառերից մեկնումեկը պետք է գործածել. **գաղափարակիցների հետ** հանդիպել, **համախոհների հետ** հանդիպել:

Մերժելի է **լիիրավ** և **իրավունք** բառերի գործածությունը կողք կողքի: Ինչպես. *Արցախի իշխանությունները* ***լիիրավ իրավունք*** *ունեն պահանջելու, որ իրենց ճանաչեն*: Պետք է գրել՝ *Արցախի իշխանությունները* ***լիիրավ են պահանջելու*** *կամ* ***լիակատար իրավունք ունեն պահանջելու***:

Հաճախ ենք լսում այսպիսի արտահայտություն. ***Միայն*** *2 կողմերի բանակցություններն են հարցի խաղաղ կարգավորման* ***միակ*** *ուղին*: *Միայն* բառի հետ գործածվել է *միակ* բառը, որն ավելորդ է: Սխալն ուղղելու համար դրանցից մեկնումեկը պարզապես պետք է ջնջել:

Սխալ է **ոմն** և **մեկը** բառերի համատեղ գործածությունը. ***Ոմն մեկը*** *ներս մտավ*: Ճիշտ է՝ ***Մեկը*** *ներս մտավ*: **Ոմն** բառն ավելորդ է: Հիշեցնենք, որ **ոմն** բառը մեծամասամբ գործածվում է հատուկ անուններից առաջ:
Առանցքային հիմնախնդիրներ: *Հիմնախնդիր*, այսինքն՝ հիմքային՝ գլխավոր, առանցքային խնդիր, ուստի հանձնարարելի չէ *առանցքային* և *հիմնախնդիր* բառերի միաժամանակյա գործածությունը: Դրա փոխարեն պետք է լինի՝ **առանցքային խնդիրներ** կամ **հիմնախնդիրներ**:
Ստանձնած հանձնառություններ: Նույն ձևով էլ ավելորդ է *ստանձնած* բառը՝ *ստանձնած հանձնառություններ* բառակապակցության մեջ: *Հանձնառություն*-ը ունի *ստանձնելու* իմաստը, ուստի ոչ թե *անել ստանձնած հանձնառությունները*, այլ **անել հանձնառությունները**:
Ավելորդ է *շարքերը* բառի գործածությունը **դասալքել շարքերը** կապակցությունում: Ինչպես՝ *Պատերազմի օրերին շատ զինծառայողներ* ***դասալքում էին շարքերը***:*Դասալքել-ը* նշանակում է *շարքերը լքել:* Հետևաբար դրանցից մեկը պետք է գործածել . **շարքերը լքել** կամ **դասալքել**:
Հանգանակություն հավաքել: **Հանգանակությունը** հանգանակելն է, **հանգանակ**՝ գումար, նվիրատվություն **հավաքելը**: Ուստի սխալ է, երբ *հանգանակություն* բառի կողքին *հավաքել* բառն են դնում: Հանձնարարելի են՝ **հանգանակություն էին անում՝ անցկացնում** կամ **միջոցներ էին հավաքում**:
Տարածված սխալ է **հազվադեպ** բառի կողքին **պատահել** բառի գործածությունը: Օրինակ՝ *Նման սխալներ* ***հազվադեպ են պատահում:*** *Հազվադեպ*-ի մեջ արդեն կա *պատահել*-ի իմաստը: Հանձնարարելի են՝ *Նման սխալներ* ***հազվադեպ են*** կամ ***հազվադեպ են լինում, ոչ հաճախ*** կամ ***սակավ, քիչ են պատահում*** տարբերակները:
Ետ ընկրկել :*Վախեցած* ***ետ է ընկրկել***.այս նախադասության մեջ ավելորդ է **ետ** բառը, քանի որ **ընկրկել** -ի մեջ կա **ետ**-ի իմաստը: Հետևաբար նույն նախադասության մեջ այս բառերի համատեղ գործածությունը սխալ է:Պետք է լինի՝ *Վախեցած* ***ընկրկել է*** կամ *Վախեցած* ***ետ-ետ է գնացել***:
Համանման սխալ է **ետ** բառի գործածությունը **ետ նահանջել** կապակցությունում: Օրինակ՝ *Թշնամին մեծ կորուստներով* ***ետ նահանջեց:*** Հանձնարարելի են՝ *Թշնամին մեծ կորուստներով* ***նահանջեց*** (առանց ետ -ի) կամ *Թշնամին մեծ կորուստներով* ***ետ քաշվեց*** :
Բերենք նմանատիպ այլ օրինակներ. ոչ թե *հեղինակի ստեղծագործությունների գլուխգործոցը* , այլ **հեղինակի գլուխգործոցը**, ոչ թե *հարցի հիմնական էությունը,* այլ **հարցի էությունը,** ոչ թե **կյանքի մասին կենսագրական** *տեղեկություններ տալ*, այլ ***կյանքի մասին*** *տեղեկություններ տալ*, ոչ թե *երբեմնի ունեցած հաջողություններ,* այլ

երբեմնի հաջողություններ կամ **մի ժամանակ ունեցած հաջողություններ**, ոչ թե *կատարվել իրադրության պայմաններում*, այլ **կատարվել իրադրության մեջ** կամ **կատարվել պայմաններում**:

Իրար կողքի անպատշաճ են հնչում **անհետաձգելի** և **հրամայականը** , **այլևայլ** և **բնույթի**, **ապագա** և **կատարելիք** բառերը. ոչ թե *քննարկել անհետաձգելի հրամայականը*, այլ **քննարկել հրամայականը** կամ **անհետաձգելիության հարցը,** ոչ թե *այլևայլ բնույթի հարցեր*,այլ **այլևայլ հարցեր** կամ **տարբեր բնույթի հարցեր**, ոչ թե *ապագա կատարելիք գործեր*,այլ **կատարելիք գործեր** կամ **ապագա գործեր** .*ելիք-ը* բառին տալիս է *ինչ որ ապագայում լինելու է* իմաստը :

Խոսքում գործածվող ավելորդ բառերը, իմաստային ու ոճական որևէ դեր չունենալով,ծանրաբեռնում են խոսքը, առիթ տալիս իմաստային անճշտությունների :

Շատ դեպքերում ավելորդ են այն միավորները, որոնց իմաստն արտահայտում են արդեն իրենց հետ գործածված բառերի մասնիկները, բաղադրիչները:

Այսպես՝ **նորից վերանորոգել, նորից վերհիշել** կապակցություններում ավելորդ է **նորից** բառը, քանի որ **վերանորոգել** և **վերհիշել** բառերում արդեն կա այդ իմաստը: **Վեր-** ածանցը արտահայտում է այդ նշանակությունը: Հանձնարարելի են՝ **նորից հիշել** կամ **վերհիշել**. **նորից նորոգել** կամ **վերանորոգել**: **Կրկին վերաբացել** արտահայտության մեջ սխալ է **կրկին** բառի գործածությունը: Պետք է լինի՝ **վերաբացել** կամ **կրկին բացել:**

Հետ վերադառնալ կառույցում մերժելի է **հետ** կապի գործածությունը. **վերադառնալ** բայի մեջ արդեն կա **հետ**-ի իմաստը (**վեր-** ածանցը արտահայտում է դա):

Համանման սխալ է **մեջ** բառի գործածությունը **իր մեջ ներառել** կապակցությունում . **ներառել** բառը արդեն իր մեջ ունի **ներս-**ի իմաստը:

Նույն ձևով ավելորդ է **մեջ** բառի գործածությունը **պարունակել, ընդգրկել, բովանդակել, պարփակել** բայերի հետ, որոնք **ներս-**ի գաղափարն արդեն իսկ իրենց մեջ ունեն:

Դիմումի վրա մակագրել :Այս կապակցության մեջ ավելորդ է **վրա** բառը, քանի որ արդեն **մակագրել**-ի **մակ-** մասնիկը այդ նշանակությունն ունի: Հանձնարարելի է՝ **դիմումը մակագրեց**: Նույն ձևով ավելորդ է **տակ** բառի գործածությունը **փաստաթղթի տակ ստորագրել** կապակցությունում. **ստորագրել** բառի **ստոր-**ը արդեն իսկ արտահայտում է **տակ** բառի իմաստը:Ճիշտ է՝ **փաստաթուղթը ստորագրել**:

Համատեղ գործածվում են հետևյալ բառերը. **առաջինը նախահարձակ լինել**, **նախօրոք կանխազգալ**, **վաղօրոք կանխորոշվել**, ինչպես նաև **փոխպայմանավորված միմյանցով**, **փոխադարձաբար միմյանց** օգնել,**շատ համապարփակ**, **ամենից ավելի քաջատեղյակ**, **գործընթացը ընթացքի մեջ**, **հետ համատեղ** , **բազմազան ձևեր**_**հրատապ կերպով**, **խստիվ ձևով** և այլ բառեր:

Առաջինը նախահարձակ լինել կապակցությունում սխալ է *առաջինը* բառի գործածությունը. *նախահարձակ* բաղադրիչի *նախ-* մասնիկը բառին տալիս է *առաջին, նախապես* իմաստները: *Առաջին* և *նախահարձակ լինել* բառերի՝ կից գործածելը սխալ է: Ճիշտ տարբերակներն են՝ **առաջինը հարձակվել** կամ **նախահարձակ լինել**:

Հաճախ ասում են՝ **մասնագետ լինելուց առաջ նախ** .այս կազմությունում սխալ է **առաջ** և **նախ** բառերի կողք կողքի գործածությունը: Ոչ թե *մասնագետ լինելուց առաջ նախ* , այլ **մասնագետ լինելուց առաջ** կամ **նախ և առաջ, ամենից առաջ:**

Նույնատիպ սխալ են **նախօրոք կանխազգալ, վաղօրոք կանխորոշել** կառույցները: *Նախօրոք* բառի մեջ *նախ-* մասնիկը, *կանխազգալ* բառում՝ **կանուխ**, *վաղօրոք* բառում՝ *վաղ* բաղադրիչները բառերին տալիս են **նախապես** իմաստը: Ուստի պետք է գործածել **նախօրոք զգալ** կամ **կանխազգալ, վաղօրոք որոշել** կամ **կանխորոշել**:

Ավելորդ է **ավելի** բառը **ավելի գերադասել** կապակցությունում: **Գերադասել** բառի մեջ կա **ավելի** իմաստը. որը հստականում է **գեր-** ածանցի միջոցով: Ուստի պետք է լինի՝ **գերադասել**:

Շատ համապարփակ բառակապակցության մեջ մերժելի է **շատ**-ի գործածությունը, **համա-** մասնիկի մեջ կա *ամբողջ-ի, շատ-ի* իմաստը, ուստի ոչ թե **շատ համապարփակ**,այլ **համապարփակ**:

Նույն ձևով էլ ավելորդ են **ավելի** բառը՝ **ավելի նախընտրելի**, **բարձրը՝ բարձր գերադասել** բառակապակցությունների մեջ: Սխալ կա նաև **ամենից ավելի քաջատեղյակ** (*ամենից ավելի*-ն ավելորդ է) բառակապակցությունում: *Քաջ*-ը այս բառում *լավ* իմաստն ունի, ուստի ավելորդ է նրա կողքին *ամենից ավելի* գործածել:

Բազմազան ձևեր: *Բազմազան* բառի **-զան** մասը ունի *ձև* իմաստը, հետևաբար *ձև* բառի գործածությունը այս կապակցության մեջ մերժելի է:

Հաճախ ենք լսում այսպիսի արտահայտություն . **փոխպայմանավորված են միմյանցով**: *Փոխպայմանավորված* -ի մեջ *փոխ-* մասնիկը ունի *միմյանց* իմաստը: Եվ այս կառույցի մեջ *միմյանցով* բառի գործածությունը ավելորդ է և մերժելի:Համանման սխալ է **փոխադարձաբար միմյանց լրացնել**

կառույցում *փոխադարձաբար* և *միմյանց* բառերի կից գործածությունը. *միմյանց*-ը ավելորդ է:

Մերժելի է **խստիվ ձևով, խստիվ կերպով** բառակապակցություններում *ձևով, կերպով* միավորների գործածությունը, քանի որ *խստիվ* բառը (լինելով ձևի մակբայ) գործողության ձև է ցույց տալիս և ձևի իմաստ է արտահայտում:-*Իվ* ածանցը ունի *կերպով* նշանակությունը:Ճիշտ են՝ **խստիվ** կամ **խստորեն**: Նմանատիպ սխալ է *ձևով* բառի կիրառությունը **գաղտագողի ձևով** կառույցում :

Հաճախ սխալմամբ համատեղ գործածում են համանիշ բառեր: Մերժելի է **հենց** և **թե չէ** բառերի միաժամանակյա կիրառությունը, որովհետև դրանք նույն իմաստն են արտահայտում: Ասում են՝ ***Հենց** եկավ **թե չէ***:Պետք է գործածել . **Հենց եկավ** կամ **Եկավ թե չէ**:

Հենց բառը, ինչպես գիտենք, ունի նաև ընդգծող, սաստկացնող իմաստ և դրա գործածությունը նույն դերը կատարող այլ բառերի հետ սխալ է: Հաճախ ենք հանդիպում այսպիսի կառույցների. **հենց իր իսկ պահանջով** կամ **հենց իր իսկ խոստովանությամբ**:Ճիշտ տարբերակներն են՝ **հենց իր պահանջով** կամ **իր իսկ պահանջով, հենց իր խոստովանությամբ** կամ **իր իսկ խոստովանությամբ**:

Հանձնարարելի չէ **նույնիսկ** և **անգամ** բառերի համատեղելը նույն նախադասության մեջ,քանի որ սրանցից յուրաքանչյուրը սաստկացնող դեր ունի:Օրինակ. ***Նույնիսկ** մի բառ **անգամ** չասաց:*Ճիշտ են՝***Նույնիսկ** մի բառ չասաց* կամ *Մի բառ **անգամ** չասաց:*

Սխալ ձևեր են առաջանում **էլ**, **նաև** ,**նույնպես** բառերը նույն նախադասության մեջ գործածելիս: Հանդիպել ենք հետևյալ սխալ կառույցներին. *Ես **էլ** եմ **նաև** գալու, Մյուսներն **էլ** են **նույնպես** գալու*: **Նաև**, **էլ, նույնպես** բառերը համանիշներ են, ուստի հանձնարարելի չէ դրանց համատեղ կիրառությունը: Նույն նախադասության մեջ այդ բառերից մեկը պետք է գործածել . *Մյուսներն **էլ** են գալու, Մյուսները **նույնպես** գալու են* կամ *Նաև **մյուսներն** են գալու:*

Մերժելի է **ոնց որ** և **պես** բառերի միաժամանակյա կիրառությունը, որովհետև դրանք նույն իմաստն են արտահայտում: Ասում են՝ *Նրան վերաբերվիր **ոնց որ** առաջվա **պես***, պետք է ասել՝ *Նրան վերաբերվիր **առաջվա պես*** :

Խոսքը պետք է լեզվական ու ոճական առումներով ճիշտ կառուցվի:

Գրականություն

1. Ավետիսյան Յու. և այլք ,Հայոց լեզու և խոսքի մշակույթ, Երևան, 2016:
2. Բադիկյան Խ.,Ճիշտ խոսենք հայերեն,Եր.,2012:
3. Բեդիրյան Պ., Բառերի խորհրդավոր աշխարհից, Ե, 1989::
4. Գալստյան Հ., Ճիշտը և սխալը, Ե., 2007:
5. Գևորգյան Գ.,Լեզվագործածության սխալներ,Եր.,2015:
6. Միրզոյան Վ.Ա.,Հայերենը՝անաղարտ,Եր.,2017:
7. Միրզոյան Վ.Ա.,Ճարտասանություն,Եր.,2012:
8. ԱՀ ԶԼՄ՝ Արցախի հանրային հեռուստատեսություն, «Ազատ Արցախ»,Ստեփանակերտ:
9. ՀՀ ԶԼՄ՝ Arm.news, Erevan.am, Yerkir.am, ՀՀ, «Ազգ», «Իրավունք», «Ազատություն» ռադիոկայան:

Նյութը ներկայացվել է 13.04.2023,
գրախոսման է ուղարկվել, 26.04.2023,
տպագրության ընդունվել 22.06.2023:
Հոդվածը տպագրության է երաշխավորել ԱրՊՀ գրականության և ժուռնալիստիկայի ամբիոնը: